

การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์
ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาด่างกัน

A Comparative Study of Activities in Societal Development
of Buddhist Monks in Communities with
Different Numbers of Governmental Projects

วิทยานิพนธ์

โดย

นางฉ่องพรรณ ทวีสมบูรณ์

เสนอต่อคณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

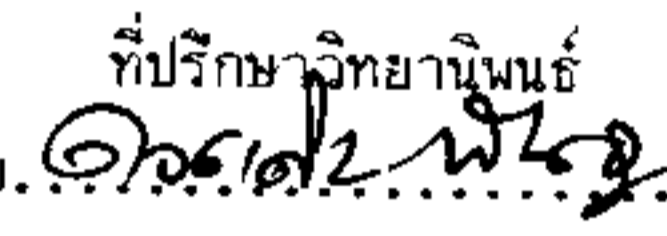
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลักสูตร

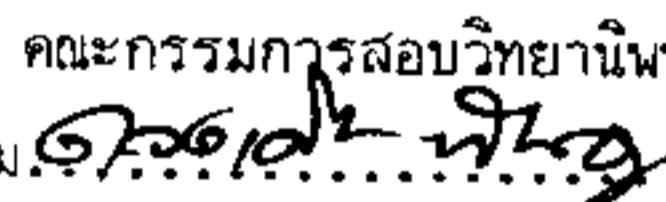
พัฒนบริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

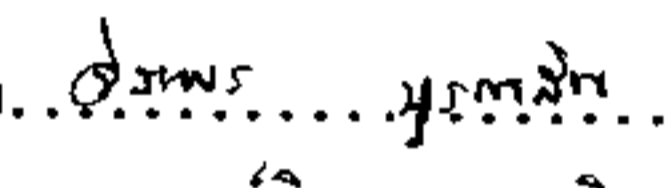
พ.ศ. 2537

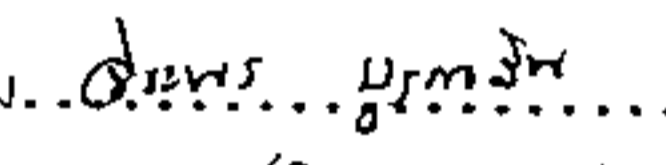
วิทยานิพนธ์: การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐ
ให้การพัฒนาด่างกัน
A Comparative Study of Activities in Societal Development
of Buddhist Monks in Communities with Different Numbers
of Governmental Projects
โดย : นางผ่องพรรณ ทวีสมบูรณ์
Mrs. Pongpan Thawisomboon
นักศึกษาคณะพัฒนาสังคม รุ่นที่ 11 รหัส 520341004

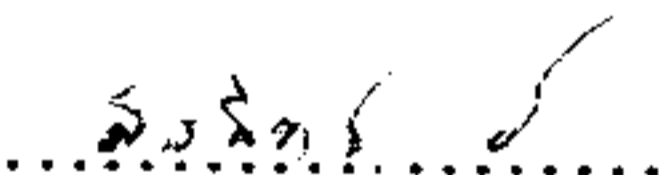
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้พิจารณาแล้ว เห็นสมควรรับ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) ได้

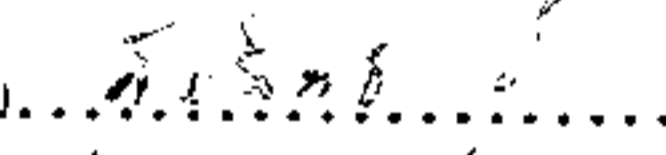
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
ลงนาม..........ประธาน
(ศ.ดร.ตวงเดือน พันธุมนาวิน)
วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2536

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ลงนาม..........ประธาน
(ศ.ดร.ตวงเดือน พันธุมนาวิน)
วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2537

ลงนาม..........ที่ปรึกษา
(อาจารย์จิระพร บุรณสิน)
วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2536

ลงนาม..........กรรมการ
(อาจารย์จิระพร บุรณสิน)
วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2537

ลงนาม..........ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรชจร)
วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2536

ลงนาม..........กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรชจร)
วันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2537

คณะพัฒนาสังคมอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร
พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

.....คณบดี
(นายวิชัย รูปชาติ)
วันที่ 25 เดือน เมษายน พ.ศ. 2537

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในชุมชนที่รัฐให้การพัฒนาต่างกัน
โดย	:	นางผ่องพรรณ ทวีสมบูรณ์
ปริญญา	:	พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
วิชาเอก	:	การจัดการการพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา	:	2536

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ได้ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ที่มีลักษณะต่าง ๆ และอยู่ในชุมชนที่มีโครงการพัฒนาของรัฐจำนวนต่างกัน และเป็นชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน พระสงฆ์ดังกล่าวเป็นพระสงฆ์ทั่วไปซึ่งอยู่ในวัดของชุมชนที่สุ่มมาแล้ว มิใช่พระสงฆ์นักพัฒนาดังที่ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้แต่เดิม โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการคือ ประการที่หนึ่ง เพื่อศึกษาความแตกต่างของปริมาณพฤติกรรมการพัฒนาชุมชนของ พระสงฆ์ทั้งด้านจิตใจและด้านวัตถุ เมื่อจำแนกพระสงฆ์ตามลักษณะของชุมชนและลักษณะของพระสงฆ์ ประการที่สอง เพื่อศึกษาว่าพระสงฆ์ที่มีลักษณะต่างกันจะมีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน ได้รับการสนับสนุนทางสังคม และมีพฤติกรรมการพัฒนาทั้ง 2 ด้านแตกต่างกันหรือไม่ ประการที่สาม เพื่อศึกษาว่าลักษณะของชุมชน ประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม เกี่ยวข้องกับการที่พระสงฆ์มีทัศนคติที่ติดต่อการพัฒนาชุมชนและมีพฤติกรรมการพัฒนาชุมชนทั้ง 2 ด้านแตกต่างกันหรือไม่ ประการที่สี่ เพื่อศึกษาลักษณะของพระสงฆ์กับจิตลักษณะตามสถานการณ์ 3 ตัว ที่ร่วมกันทำนายพฤติกรรมการพัฒนาทั้ง 2 ด้าน ในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้คือ พระสงฆ์จำนวน 141 รูป ที่บวชมานานกว่า 2 พรรษาขึ้นไป ซึ่งอยู่ในพื้นที่ อ.เมือง จ.ลำปาง มีจำนวน 72 วัด จาก 62 หมู่บ้าน โดยในหมู่บ้านขนาดใหญ่และมีโครงการพัฒนามากเท่านั้นที่มีการลุ่มวัดมาหมู่บ้านละ 1-2 วัด และลุ่มพระลูกวัดมา 0-5 รูป นอกนั้นใช้ตามที่มีอยู่จริง เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในชุมชนมีโครงการพัฒนาของรัฐ

มาก (10 โครงการขึ้นไป) จำนวน 78 รูป และอยู่ในชุมชนที่มีโครงการฯ น้อย จำนวน 63 รูป (คิดเป็นร้อยละ 55.3 และ 44.7 ตามลำดับ) ส่วนการแบ่งชุมชนตามระดับการพัฒนาเป็นมาก และน้อยนั้น มีพระสงฆ์อยู่ในชุมชนที่พัฒนามาก (มีปัญหาสังคม 0-1 กลุ่มปัญหา และเป็นหมู่บ้านทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่) จำนวน 55 รูป และอยู่ในชุมชนที่พัฒนาน้อยจำนวน 86 รูป (คิดเป็นร้อยละ 39.0 และ 61.0 ตามลำดับ) เป็นเจ้าอาวาสจำนวน 69 รูป และพระลูกวัดจำนวน 72 รูป (คิดเป็นร้อยละ 48.9 และ 51.1 ตามลำดับ) เป็นพระสงฆ์อายุน้อย (อายุ 20-30 ปี) จำนวน 53 รูป และพระสงฆ์อายุมากจำนวน 88 รูป (คิดเป็นร้อยละ 37.6 และ 62.4 ตามลำดับ) เป็นพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาน้อย (ต่ำกว่า 10 พรรษา) 84 รูป และพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษามาก 57 รูป (คิดเป็นร้อยละ 59.6 และ 40.4 ตามลำดับ) เป็นพระสงฆ์ที่มีการศึกษาต่ำ (จบชั้น ป.6 หรือต่ำกว่า) จำนวน 70 รูป และพระสงฆ์ที่มีการศึกษาสูง จำนวน 71 รูป (คิดเป็นร้อยละ 49.7 และ 50.3 ตามลำดับ)

ตัวแปรที่นำมาศึกษาครั้งนี้มี 4 กลุ่มคือ (1) พฤติกรรมการพัฒนา 2 ด้านของพระสงฆ์คือ พฤติกรรมการพัฒนาด้านจิตใจและพฤติกรรมการพัฒนาด้านวัตถุ วัดได้โดยใช้แบบวัดประกอบด้วยประโยคประกอบมาตรฐาน 6 หน่วยจำนวน 30 ข้อ และ 34 ข้อ ตามลำดับ (2) ลักษณะภูมิหลังและสังคม 3 ด้านของพระสงฆ์คือทัศนคติต่อการพัฒนาชุมชน ประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม วัดได้โดยใช้แบบวัดประกอบด้วย ประโยคประกอบมาตรฐาน 6 หน่วย จำนวนแบบวัดละ 18 ข้อ 15 ข้อ และ 15 ข้อตามลำดับ (3) ลักษณะทางชีวสังคมของพระสงฆ์ ได้แก่ ตำแหน่ง อายุ พรรษาที่บวช และการศึกษาทางโลก วัดได้โดยให้พระสงฆ์ผู้ตอบเลือกคำตอบที่กำหนดให้ จำนวน 10 ข้อ (4) ลักษณะของชุมชนมี 2 ตัวแปรคือ จำนวนโครงการพัฒนาของรัฐในชุมชนมีมาก-น้อย และระดับการพัฒนารองชุมชนมีมาก-น้อย นอกจากนี้ยังมีแบบวัดการรับรู้ของพระสงฆ์เกี่ยวกับโครงการพัฒนาของรัฐในชุมชนของตน เป็นประโยคประกอบมาตรฐาน 6 หน่วย จำนวน 17 ข้อด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ได้กระทำหลายวิธีคือ (1) การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง (2) การวิเคราะห์แบบถดถอยพหุคูณเป็นขั้นและรวม (3) การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (4) การหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่ม (T-Test)

(5) สถิติพรรณนา การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนี้ได้กระทำทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยที่แบ่งตามลักษณะของชุมชนและชีวสังคมของพระสงฆ์ผู้ตอบ ซึ่งทำให้การเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ระหว่างกลุ่มย่อยต่าง ๆ และการอภิปรายผลการวิจัยชัดเจนขึ้น

ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

ประการที่หนึ่ง พบว่า พระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐมาก มีพฤติกรรมการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุมากกว่า และมีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนมากกว่า พระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐน้อย นอกจากนั้นยังพบว่า ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนามาก พระสงฆ์มีประสบการณ์ในการพัฒนามากกว่า แต่มีพฤติกรรมการพัฒนาทั้ง 2 ด้านไม่แตกต่างจากพระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาน้อยกว่า

ประการที่สอง พบว่า พระสงฆ์ผู้ที่มีจำนวนพรรษามาก มีการศึกษาสูง และมีทัศนคติที่ดีมากต่อการพัฒนาชุมชน มีพฤติกรรมการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าผู้ที่มีพรรษาน้อย มีการศึกษาต่ำ และมีทัศนคติที่ด้อยต่อการพัฒนาชุมชน ผลนี้พบในกลุ่มรวมในกลุ่มพระสงฆ์ที่อายุมาก ถ้ามีพรรษามากหรือมีการศึกษาสูงและมีทัศนคติที่ดีมากต่อการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการพัฒนาด้านจิตใจและด้านวัตถุมากกว่าพระสงฆ์อายุมากที่มีลักษณะตรงกันข้าม นอกจากนั้นพบว่า เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกสูง มีพฤติกรรมการพัฒนาด้านจิตใจมากกว่าพระลูกวัดและพระสงฆ์ที่มีการศึกษาทางโลกต่ำ ผลนี้พบในกลุ่มรวมและ โดยเฉพาะในกลุ่มพระสงฆ์ที่อายุมาก

ประการที่สาม พบว่า พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนมาก มีพฤติกรรมการพัฒนาด้านจิตใจและด้านวัตถุมากกว่าพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์น้อย ส่วนพระสงฆ์ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมาก มีพฤติกรรมการพัฒนาด้านวัตถุมากกว่าพระสงฆ์ที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อย ผลนี้พบในกลุ่มพระลูกวัดเท่านั้น นอกจากนั้นพบว่า พระลูกวัดที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมากหรือมีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนมาก มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนมากกว่าพระลูกวัดที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมน้อยหรือมีประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนน้อย

ประการที่สี่ พบว่า ประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนเป็นตัวทำนายที่สำคัญที่สุดที่ใช้ทำนายร่วมกันกับตัวทำนายอื่นอีก 3 ตัวคือ การศึกษาทางโลก ทัศนคติต่อการพัฒนาชุมชน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคม โดยมีปริมาณการทำนายพฤติกรรมการพัฒนาด้านจิตใจและด้านวัตถุใน

พระสงฆ์ที่อยู่ในหมู่บ้านมีระดับการพัฒนามากได้มากกว่าในพระสงฆ์ที่อยู่ในหมู่บ้านมีระดับการพัฒนาน้อย ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกประเภท พระสงฆ์ที่มีประมาทการทำงานสูงสุดคือ กลุ่มพระสงฆ์ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐมาก และมีระดับการพัฒนามากกับกลุ่มเจ้าอาวาสในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนามาก

ผลการวิจัยนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการพัฒนาทั้ง 2 ด้านของพระสงฆ์ มีความสัมพันธ์กันสูง (ค่า $r = .83$, $p < .01$) ทั้งในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกประเภท ทำให้สามารถคาดได้ว่า ถ้าพระสงฆ์มีพฤติกรรมด้านหนึ่งมากเท่าใด ก็จะมีพฤติกรรมอีกด้านหนึ่งมากตามไปด้วย

จากผลการวิจัยนี้พบว่า ลักษณะด้านชีวิตสังคม ภูมิหลัง สังคม และลักษณะของหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการพัฒนาทั้ง 2 ด้านของพระสงฆ์อย่างเด่นชัด จึงมีข้อเสนอแนะที่สำคัญ 4 ประการคือ ประการแรก ควรเพิ่มการศึกษาทางโลกในระดับที่สูงขึ้นแก่พระสงฆ์ จะเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับพระสงฆ์ในการช่วยพัฒนาสังคมต่อไป ประการที่สอง ควรเพิ่มประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนให้แก่พระสงฆ์มากขึ้น โดยการจัดอบรมถวายความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม การพาไปศึกษาดูงานพัฒนาต่าง ๆ และประชาชนและรัฐควรให้การสนับสนุนทางสังคมแก่พระสงฆ์มากขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์มีกำลังใจในการทำงานพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภายในวัดและนอกวัดจะต้องร่วมคิด ร่วมทำ ให้การติชมและบริจาคทุนทรัพย์ จะทำให้พระสงฆ์มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้นและจะมีพฤติกรรมในการพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มพระลูกวัดและในกลุ่มพระสงฆ์ที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐน้อย จะเป็นการพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนให้แก่พระสงฆ์ เพื่อเพิ่มปริมาณพฤติกรรมการพัฒนา ประการที่สาม รัฐควรกระจายโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ลงไปหมู่บ้านให้ทั่วถึง เพื่อสร้างความเจริญให้แก่หมู่บ้าน โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ยังมีโครงการพัฒนาของรัฐน้อยและมีความเจริญน้อยและควรให้ความสำคัญแก่พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาท้องถิ่นได้มากขึ้น

Thesis Title : A Comparative Study of Activities in Societal
Development of Buddhist Monks in Communities with
Different Numbers of Governmental Projects.

Name : Mrs. Pongpan Thawisomboon

Degree : Master of Arts in Social Development

Major : Social Development Management

Academic Year : 1993

Abstract

It was intended in this study to compare the activities in community development of Buddhist monks with different biosocial characteristics and types of communities where the monasteries were situated. The monks were sampled from monasteries and were not particularly well-known for their activities. The four main objectives of this study are; (1) to compare the amount of activities both in psychological Development and physical Development of the communities of the monks, classified by the types of community and their biosocial characteristics. (2) to compare the monks with different amount of experience in community development, the amount of social support received from the community and the amount of both psychological and physical activities of these monks classified by their biosocial characteristics. (3) to compare different amount of community development, both psychological and physical, of these monks and the amount of favorable attitudes towards community development

according to the types of community , their levels of experience in community development and social support received from the community.

(4) to compare the jointly predictive power of the four biosocial and situational-oriented psychological factors which accounted for the variation of the Community- psychological Development and community activities of the monks in communities with different amount of official projects and different levels of development.

The sample consisted of 141 monks who have ordained for more than two years, randomly selected from 62 villages in Amphoe Muang of Lampang Province, with the total of 72 monasteries. Only in the larger villages where the monasteries and the monks were randomly selected, but in small villages the monasteries and the monks were recruited directly. The monks were classified according to the following variables, numbers of governmental projects, i.e., high (10 projects or more) and low, (78 monks in the high group and 63 monks in the low group, 55.3% and 44.7% respectively), levels of development, i.e., high (0-1 set of social problems in large, medium and small villages) and low, (55 monks in the high level and 86 monks in the low level, 39.0% and 61.0% respectively), ranks, i.e., head monks and junior monks, (69 head monks and 72 junior monks, 48.9% and 51.1% respectively), age, i.e., young group (monks who were less than 30 years old) and older group, (53 monks in the young group and 88 monks in the older group, 37.6% and 62.4% respectively), length of monkhood, i.e., low (monks who have ordained for less than 10 years) and high, (84 monks and 57 monks, 59.6% and 40.4% respectively), levels of

worldly education, i.e., low (Pratom 6 graduate or lower) and high, (70 monks and 71 monks, 49.7% and 50.3% respectively). (1) Two community-development activities, one psychological and another physical. These variables were measured by 30-item and 34-item test respectively with each accompanied with six unit-rating scale. (2) Three situational-oriented psychological characteristics consisted of favorable attitudes towards community development, experience in community development, and social support received from the community. These variables were measured by 18-item, 15-item and 15-item test with six unit-rating scale. (3) monks' biosocial characteristics including ranks, age, length of monkhood and levels of worldly education assessed by 10 choice-answer questions. (4) Numbers of governmental projects and levels of development of the communities were objectively assessed. Perceived amount of governmental projects in one's community was assessed by 17-item test with six-unit rating scale.

The statistical procedures used in analyzing these data were the Analysis of Variance with 3 way Factorial Design, Stepwise Multiple Regression Analysis, Pearson's Correlation Coefficients, T-Test and Descriptive Statistics were also calculated. The data were analyzed using the total sample as well as its subdivisions.

There were four major groups of findings in this study.

First, the monks who lived in the community with high numbers of governmental projects scored higher in both psychological and physical activities for community development, and has more

experience in community development than the monks who lived in the community with low numbers of governmental projects. Moreover, it was found that the monks who lived in the highly developed community scored higher in experience in community development than the monks who lived in the less developed community. However, the two community development activities of these two groups of monks could not be differentiated by the levels of development of the communities.

Secondly, it was found that monks with higher length of monkhood, higher worldly education and showed more favorable attitudes towards community development scored higher in Community-physical Development than monks with opposite characteristics. This result was found in the total sample. Among the older monks, the ones who have longer period of monkhood or higher worldly education and were more favorable attitudes towards community development scored higher in both psychological and physical activities for community development than their counterparts. Furthermore, it was found that the head monks and the monks with higher worldly education scored higher in psychological activities than the junior monks and the monks with low worldly education. This finding was prevalent in the total sample and especially in the older monks.

Thirdly, it was found that the monks with highly favorable attitudes towards community development scored higher in both types of community-development activities than the monks with less favorable attitudes. The monks who received more social support from the community scored higher in Community-physical Development activities

than the monks in the low group. This event was only evident among the junior monks. Furthermore it was found that among the junior monks the ones who received higher social support from the community or with high experience in community development scored higher in favorable attitudes towards community development than their counterparts.

Finally, it was found that in predicting the variation of the two community-development activities of the monks the experience in community development was the most important among the 4 predictors, namely, worldly education, favorable attitudes towards community development and social support. The predictive power mentioned above was found to lie higher in the monks who lived in the highly developed communities than in the ones who lived in less developed communities. The highest amount of predictive power was found in the monks who lived in the communities with highly developed and more governmental projects, and also in the head monks who lived in the highly developed communities.

In this study it was found that the two community-development activities positively correlated with each other. ($r = .83, p < .01$) Apparently, monks who engaged more in one activity would be more likely to engage in the other activity as well.

Since this study showed that the monks' biosocial characteristics, situational-oriented psychological characteristics and the types of communities were highly related to the two community-development activities, the following four recommendations were offered, (1) the monks should receive more worldly education in

order to prepare them for village development. (2) more experience in community development and social support should be given to village monks by orientation and studying tour to the well-known monks' activities which will enable them to have more favorable attitudes towards community development which can lead to higher community-development activities, especially in the junior monks and monks in the communities with less numbers of governmental projects. (3) the government should introduce more projects to all to villages, especially to the poorly developed communities with less numbers of governmental projects and encourage the village monks to participate more in community development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ก็ด้วยความช่วยเหลือจากผู้ที่มีพระคุณหลายท่าน อันดับแรกผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ ศ.ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน อาจารย์จิระพร บุรณสิน และ ดร.สุรสิทธิ์ วชิรชจร ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ได้ชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ การเขียนโปรแกรมประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ และตรวจทานแก้ไขทุกขั้นตอนจนเป็นที่เรียบร้อย ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้มาก นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่อไปก็คือ พัฒนาการ อำเภอเมืองลำปาง ศึกษาธิการอำเภอเมืองลำปาง เกษตรอำเภอเมืองลำปาง และพัฒนาการ จังหวัดลำปาง ที่ได้ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำวิจัยนี้ กราบขอบพระคุณพระคุณเจ้าทุกท่าน เป็นอย่างสูงที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้อย่างยิ่ง สุดท้ายผู้วิจัยขอบคุณเพื่อน และพี่น้องครอบครัว "เนืองกันทา" โดยเฉพาะ น้องศิริพร เนืองกันทา ในการเก็บข้อมูล ภาคสนาม ขอขอบคุณแม่ที่เป็นกำลังใจให้ตลอดมา ขอขอบคุณเรือเอกปณต ทวีสมบูรณ์ ที่ได้สนับสนุนในการศึกษาต่อ และเป็นกำลังใจที่สำคัญ กราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะพัฒนาสังคม ขอขอบคุณน้อง ๆ คณะพัฒนาสังคมและเพื่อนร่วมงานที่ให้กำลังใจอยู่เสมอ และขอบคุณ คุณภัทรพันธ์ และคุณยุพินที่ นิมนต์งานด้วยความเรียบร้อย

คุณความดีของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขออุทิศส่วนกุศลให้ คุณพ่อรังสิต เนืองกันทา ที่เคารพรักยิ่ง ซึ่งได้ล่วงลับไปแล้ว

ผ่องพรรณ ทวีสมบูรณ์